

Tilak Maharashtra Vidyapeeth Pune

Vidyapeeth Campus, Gultekdi, Pune 411037

Phone - 020-24266700/24261856

Faculty of Distance Education

SECOND YEAR B. A. IN SOCIAL SCIENCES

Home Assignments for Internal Assessment (2009-2010)

No. of Copies : 300

Read Following instructions carefully before writing Home Assignments and follow them.

- Home Assignments are integral and compulsory part of the programme.
- Home Assignments help you even in preparation for annual examination.
- There are 5 Home Assignments for each subject (Total 30 assignments.)
- Each Assignment carries 16 marks.
- 80 marks in all for one subject.
- The marks you acquire in one subject will be converted into the marks out of 20.
- There is separate passing for Internal Assessment.
- Minimum 8 marks, out 20 are required for passing.
- For essay type question you are supposed to write an answer of length of two to three sides of a fullscpae paper.
- Answer with proper introduction and conclusion are treated as an ideal.
- Your answer should cover all points and sub-points of the related topic.
- Assignments sent after due date will be charged late fee.
- While submitting assignments after due date attach DD of said amount of late fee.
- Demand Draft should be drawn in the name of 'Secretary, Tilak Maharashtra University, Pune.'

ALL THE BEST

मराठी (MG-II) अभ्यासक्रम

- १) शबरी - विभावरी शिरुरकर.
- २) विशारवा - कुसुमाग्रज पुढे उल्लेख केलेल्या कविता अभ्यासक्रमात आहेत.
- ३) व्यक्ती आणि वल्ली - पु. ल. देशपांडे - पुढे उल्लेख केलेली व्यक्तीचीत्रणे अभ्यासक्रमात आहेत.

विशारवा - कुसुमाग्रज

१) दूर मनोऱ्यात २) हिमलाट ३) स्पज्नांची समाप्ती ५) अहिनकुल ६) किनाऱ्यावर ९) गोदाकाठचा संधिकाल १०) स्मृती १२) आगगाडी व जमीन १३) क्रांतीचा जयजयकार १५) जा जरा पूर्वकडे १६) तरीही केधवा १८) कोलंबसाचे गर्वगीत २०) बळी २१) लिलाव २२) पृथ्वीचे प्रेमगीत २३) गुलाम २४) सहानुभूती २५) सात २६) माळाचे मनोगत ३५) पाचोळा ४०) आश्वासन ४५) निर्माल्य ४८) सैंगल ४९) कुतूहल ५६) टिळकांच्या पुतळ्याजवळ ५७) समिधाच सरव्या या.

व्यक्ती आणि वल्ली - पु. ल. देशपांडे

१) नारायण २) सरवाराम गटणे ३) नंदा प्रधान ४) भय्या नागपूरकर ५) नाथा कामत ६) परोपकारी गंपू ७) चितळे मास्तर ८) ते चौकोनी कुटुंब ९) हंड्रेड पर्सेंट पेस्तनकाका १०) अंतू बर्वा.

मराठी (MG-II)

सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक

प्रश्न १ शबरी कादंबरीचे वैशिष्ट्य विशद करून लेखिकेची वैशिष्ट्ये विशद करा.

प्रस्तावना : 'शबरी' या कादंबरीच्या लेखिका विभावरी शिरुरकर आहेत. त्यांचे मूळ नाव 'मालती बेडेकर'. या कादंबरीला १९६४साली 'महाराष्ट्र राज्य पारितोषिक' मिळाले आहे. पहिल्या महायुद्धाच्या कालखंडातील व भारताच्या स्वातंत्र्यपूर्व काळातील स्त्रियांचे वर्णन करणारी कादंबरी आहे. या कादंबरीत स्त्री शिकून नोकरी करू लागल्यानंतर समाजाचा स्त्रीकडे बघण्याचा दृष्टीकोन कसा वेगळा होत गेला व त्यांच्यावरील अन्याय कसे होत राहिले याचे वर्णन या कादंबरीत केलेले आहे.

स्वातंत्र्यपूर्व काळात ऐका मध्यमवर्गीय कुटुंबातील स्त्री म्हणजे शबरी. वडील शिक्षक तर आई सनातन मतांची होती. त्यामुळे आईचा शिक्षणाला विरोध होता. पण वडील शिक्षक असल्यामुळे त्यांनी शबरीला बी. ए. पर्यंत शिकवले. नोकरीसाठी प्रोत्साहन दिले. तसेच प्रेम विवाहाला मान्यता दिली.

अभिराम हा शबरीचा नवरा. लग्नापूर्वी तो शबरीला नेहमी सनातनी वृत्तीच्या विरोधात सांगत असे व आपल्याला त्या सनातनी वृत्तीची चीड आहे, असे दर्शवीत असे व त्याची अपेक्षा आपल्याला शिकलेली बायको मिळावी ही होती. पण शबरीशी लग्न झाल्यानंतर तो सतत शिक्षणावरून तिचा अपमान करे. त्याच्या मते शिकलेल्या बायकांना संसार चांगल्या प्रकारे करता येत नाही. मुलांवर चांगले संस्कार त्या करू शकत नाहीत. त्यामुळे तिचा सतत अपमान करून मुलांच्या नजरेतून ती किती बावळट आहे असे सतत दर्शवीत असे या सगळ्याला कंटाळून शबरी घर सोडून जाण्यास तयार होते. पण गंगेकाठी गेल्यावर तिला जाणवते की, आपण कोणत्याही फळाची अपेक्षा न करता निरपेक्ष जीवन जगावे.

लेखिका ही देखील स्वातंत्र्यपूर्व काळातील असल्यामुळे स्त्रिया शिकल्या तरी समाजाकडून त्यांच्यावर होणारे अन्याय/ अत्याचार याचे वर्णन बंडखोरपणे केलेले आहे. यातूनच त्यांची बंडखोर वृत्ती दिसून येते.

समारोप : शबरी ही कौटुंबिक कादंबरी असली तरी त्यात स्त्रीवरील अत्याचार/अन्याय याचे वर्णन

बंडरवोर वृत्तीने केलेले आहे. कारण या कदंबरीतील वर्णन स्वातंत्र्यपूर्व काळातील आहे. त्या काळात स्त्रीने घराबाहेर पडून नोकरी करणे ही गोष्ट बंडरवोर समजली जात होती.

प्रश्न २ शबरी कादंबरीतील शबरी व अभिराम ही दोन व्यक्तिचित्रे स्पष्ट करा.

प्रस्तावना : 'शबरी' या कादंबरीच्या लेखिका 'विभावरी शिरूरकर' आहेत. त्यांचे मूळ नाव 'मालती बेडेकर'. या कादंबरीला १९६४ साली 'महाराष्ट्र राज्य परितोषिक' मिळाले आहे. पहिल्या महायुद्धाच्या कालखंडातील व भारताच्या स्वातंत्र्यपूर्व काळातील स्त्रियांचे व कुटुंबाचे वर्णन करणारी कादंबरी आहे.

'शबरी' व 'अभिराम' या दोन प्रमुख व्यक्तिरेखा या कादंबरीत आहेत. या दोघांच्या जीवनावर व कुटुंबावर आधारित या कादंबरीचे कथानक तयार केलेले आहे.

'शबरी' ही स्वातंत्र्यपूर्व काळातील स्त्री आहे. ती पदवीधर झालेली आहे. त्यामुळे ती काही काळापर्यंत नोकरीच्या निमित्ताने बाहेरच्या जगात वावरत असते त्यामुळे तिचे विचार बंडरवोर वृत्तीचे असतात. पण तरीही ती आपली संस्कृती विसरलेली नसते. आपले सण ती मुलांना बरोबर घेऊन साजरे करीत असते. पण त्याच बरोबर मुलांना वागण्याचे किती स्वातंत्र्य द्यावे याबद्दल ती साशंक असते. उदाहरणार्थ तिची मुलगी सुवर्णा हिचे वागणे तिला अजिबात पटत नाही. सुवर्णाच्या शिक्षकांमुळे सुवर्णावर जो प्रसंग ओढवतो त्यामुळे तिचे मन अधिकच धास्तावते. यातूनच तिची वृत्ती बंडरवोर असली तरी वागण्यात सैरभैरपणा जाणवत नाही. स्त्रीला ज्या मर्यादा पाळणे आवश्यक आहे त्याचे भान तिला आहे.

'अभिराम' हा शबरी या कादंबरीतील नायिकेचा नवरा आहे. हा या कादंबरीचा नायक आहे. हा देखील स्वातंत्र्यपूर्व काळातील आहे. त्याच्या घरची वृत्ती ही सनातनी होती. पण लग्नापूर्वी तो शबरीला सांगत असे की, मला हे सगळे सनातनी विचार, संस्कार मान्य नाहीत. त्याला मुंज हा विधी मान्य नव्हता. पण लग्नानंतर तो आपल्या बायकोची तुलना सतत आपल्या आईशी करीत असे व बायका शिकल्या की त्यांना बाकीचे काही जमत नाही असा त्याचा समज असल्यामुळे तो सतत बायकोचा अपमान करीत असे. त्याच्या दृष्टीने बायकांना बाहेरच्या जगात किंमत शून्य आहे. त्यामुळे त्याच्या दृष्टीने बायकांना घरात व आयुष्यात दुय्यम स्थान असावे. त्याप्रमाणे तो शबरीला संसारात सतत दुय्यम लेखत असे.

समारोप : 'शबरी' या कादंबरीतील शबरी व अभिराम ही दोन महत्वाची व्यक्तिचित्रे आहेत. शबरी ही स्त्रियांचे प्रतिनिधित्व करणारी व्यक्तिरेखा आहे तर अभिराम हा पुरुषांचे प्रतिनिधित्व करणारा आहे. या दोन व्यक्तिरेखांच्या माध्यमातून त्या काळातील समाजाचे चित्रण रेखाटले आहे.

प्रश्न ३ कवितांचे रसग्रहण करा.

१) स्वप्नांची समाप्ती

प्रस्तावना : या कवितेचे कवी 'कुसुमाग्रज' म्हणजेच वि.वा. शिरवाडकर. यांना साहित्य क्षेत्रातील सर्वोच्च बहुमान म्हणजेच 'ज्ञानपीठ पुरस्कार' मिळाला आहे. त्यामुळे ते साहित्यक्षेत्रातील एक तेजस्वी तारा आहेत. ते प्रतिभासंपन्न कवी होते, त्याचप्रमाणे ते मानवतेचे कवी होते. स्वप्नांची समाप्ती हे अतिसुंदर प्रेमगीत म्हणजे कुसुमाग्रजांच्या कल्पकतेने काठोकाठ भरलेला अमृतकलश आहे. 'काढ सरवे, गळ्यातील तुझे चांदण्याचे हात', ही ओळ तर जणू काही एखाद्या सुंदर देवालयाचा सोनेरी कळसच आहे. त्यांची प्रतिभा ही लुकलुक करणारी चांदणी नसून ती चमचम करणारी बिजली आहे.

त्यांनी या कवितेतून प्रेम गीताचा सुंदर अविष्कार केला आहे. अनेक उपमा देऊन त्यांनी या कवितेचे सौंदर्य वाढविण्याचा प्रयत्न केला आहे. रात्रीच्या वेळी आकाशात असणाऱ्या ताऱ्यांचे व चांदण्यांचे सुंदर वर्णन केले आहे. ते जीवनाचे सारच जणू यातून मानवाला सांगण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. ते म्हणजेच रात्र संपली की दुसऱ्या दिवशी उषःकाल होणारच आहे, म्हणजेच जीवनातील अंधःकार संपला की उद्याची पहाट नवी आशा घेऊन येत आहे.

समारोप : स्वप्नांची समाप्ती ही कविता जरी प्रेमगीत असे वाटले तरी त्यात जीवन विषयक तत्वज्ञान सांगण्याचा प्रयत्न केला आहे. तसेच ही कविता स्वातंत्र्यपूर्व काळात लिहिली गेल्यामुळे पारतंत्र्याचा अंधःकार संपला की स्वातंत्र्याची पहाट आपला स्वतंत्रतेचा ध्वज घेऊनच उगवेल अशी आशा यात व्यक्त केली आहे.

२) आगगाडी व जमीन

प्रस्तावना : या कवितेचे कवी 'कुसुमाग्रज' म्हणजे वि. वा. शिरवाडकर यांना साहित्य क्षेत्रातील सर्वोच्च बहुमान म्हणजेच 'ज्ञानपीठ पुरस्कार' मिळाला आहे. त्यामुळे ते साहित्यक्षितीजावरील एक तेजस्वी तारा आहेत. ते प्रतिभासंपन्न कवी होते, त्याचप्रमाणे ते मानवतेचे कवी होते.

आजच्या सामाजिक असंतोषाचा ज्वालामुखी त्यांच्या कवितांमधून अग्निरसाचा वर्षाव करतो.

आगगाडी व जमीन या कवितेतून क्रांतीच्या दर्शनाचा मानव जातीला लागलेला ध्यास मोठ्या तन्मयतेने वर्णन केला आहे. या कवितेत कवीची कल्पकता व त्याची प्रेरकता यांच्यामध्ये जणू काही शर्यतच लागली आहे. दलितवर्गावर होणाऱ्या जुलमाचे आणि त्याच्या प्रतिक्रियेचे या कवितेतील चित्रण अत्यंत प्रभावी आहे. आजच्या सामाजिक जीवनातल्या अश्रू, असंतोष, चीड, त्वेष इत्यादी सान्या गोष्टी त्यांच्या कवितेत आढळतात. पण ते अश्रू दुबळे नाहीत. त्यातून दुर्दम्य आशावादाच्या ठिणग्या उडत आहेत.

आगगाडी व जमीन या कवितेतून क्रांतीच्या दर्शनाचा मानव जातीला लागलेला ध्यास मोठ्या तन्मयतेने वर्णन केला आहे. या कवितेत कवीची कल्पकता व त्याची प्रेरकता यांच्यामध्ये जणूकाही शर्यतच लागली आहे. दलितवर्गावर होणाऱ्या जुलमाचे आणि त्याच्या प्रतिक्रियेचे या कवितेतील चित्रण अत्यंत प्रभावी आहे. आजच्या सामाजिक जीवनातल्या अश्रू, असंतोष, चीड, त्वेष इत्यादी सान्या गोष्टी त्यांच्या कवितेत आढळतात. पण ते अश्रू दुबळे नाहीत. त्यातून दुर्दम्य आशावादाच्या ठिणग्या उडत आहेत.

आगगाडी जेव्हा जमीनीवरून धावते तेव्हा ती बाकी कुणाचा व कशाचाच विचार न करता स्वतःच्याच तोऱ्यात पुढे धावत असते, त्यावेळी आपण कोणाला पायाखाली चिरडत आहेत याचा विचारही ती करत नाही. ती तिच्याकडे आजिबात लक्षच देत नाही. पण ती जमीन जेव्हा संतापते तेव्हा ती भेकड न राहता पूर्ण गाडीचे अस्तित्व नाहीसे करते. म्हणजेच गाडीला पूर्ण जमीनदोस्त करते.

आगगाडी व जमीन ही दोन प्रतिकाल्मक रूपे कवीने कवितेत वापरली आहेत.

या कवितेतून कवीला हाच संदेश द्यायचा आहे की, गेली अनेक वर्षे दलित वर्गाचे हुकूमशहा, भांडवलशहा किंवा सवर्णांकडून फक्त शोषण होत गेले आहे. त्यामुळे दलितवर्गावर होणारा अत्याचार जर कमी झाला नाही तर एक दिवस असा नक्कीच येईल व दलित वर्ग पेटून उठेल अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवेल.

प्रश्न ४ व्यक्ती आणि वल्लीद्वारे पु.ल. देशपांडे यांच्या लेखनाचे वैशिष्ट्य स्पष्ट करा.

प्रस्तावना : पु. ल. देशपांडे म्हणजे महाराष्ट्राचे सर्वांचे लाडके व्यक्तिमत्व ते म्हणजे अष्टपैलू व्यक्तीमत्व. कथाकथन, नाटक, कविता, संगीत, विनोदीलेख, प्रवासवर्णन, व्यक्तिचित्रण, इ. सर्व क्षेत्रातील यशस्वी व्यक्तिमत्व.

'व्यक्ती आणि वल्ली' यातील वेगवेगळ्या व्यक्तिरेखा/व्यक्तिचित्रे त्यांनी फारच सुंदररित्या आपल्या लेखन शैलीतून रंगविली आहेत. ती व्यक्तिचित्रे आपल्याच जवळची असल्यासारखी भासतात. त्या व्यक्तीचित्रांमधून मध्यम वर्गीय व्यक्तींचे अनेक पैलू दर्शविण्याचा प्रयत्न केला आहे. त्यातील मात्रांचा दोष किंवा व्यंग हे विनोदाच्या माध्यमातून स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न केला आहे. या सर्व व्यक्तिचित्रांची वर्णने ही अगदी रोजच्या जीवनात घडणाऱ्या प्रसंगांमधूनच रेखाटलेली असल्यामुळे त्या व्यक्तींबद्दल आपल्याला जिद्दाळा जाणवतो. रोजच्याच जीवनात घडणाऱ्या प्रसंगाचे वर्णन अगदी साधेपणाने व विनोदी शैलीने केलेले आहे.

उदाहरणार्थ - सरवाराम गटणे हा शालेय वयातील मुलगा त्यांना भेटतो. पण तो सतत त्यांच्याशी साहित्यिक भाषेतच बोलत असतो. म्हणजे मी आपल्याला भेटायला येऊन आपल्या साहित्य साधनेत व्यत्यय तर आणीत नाही ना? किंवा आपण या पुस्तकात अमूक एक वाक्य लिहीले आहे हे त्याला पूर्ण पाठ असते. त्यामुळे लेखकाला त्या व्यक्तिबद्दल कुतूहल वाटले. त्यांना त्याला सांगावेसे वाटले की, तुझ्या तोंडात काय छापखान्याचे

खिळ्ळे आहेत काय? तसेच नारायण, परोपकारी गंपू, चितळेमास्तर या व्यक्तिचित्रांची उदाहरणे स्पष्ट करता येतील.

समारोप : या सर्व व्यक्तिचित्रांच्या रेखाटनातून लेखकाची विनोदी शैली, ओघवती भाषाशैली, व्यक्तीतील व्यंग, विनोदी पध्दतीने समाजापुढे मांडण्याची पध्दत अत्यंत सरळ साधीसोप्या स्वरूपाची आहे. त्यात कुठेही शब्दांची क्लिष्टता नाही. पल्लेदार वाक्यरचना नाही आणि तरीही ती व्यक्तिचित्रे समाजातीलच एक घटक आहेत. असे त्यांच्या वर्णनांमधून जाणवते.

प्रश्न ५ पु. ल. देशपांडे यांच्या 'व्यक्ती आणि वल्ली' या पुस्तकातील 'नारायण' व 'चितळेमास्तर' या दोन व्यक्तिचित्रांचे पैलू स्पष्ट करा.

प्रस्तावना : पु. ल. देशपांडे म्हणजे म्हणजे महाराष्ट्राचे सर्वांचे लाडके व्यक्तिमत्व. ते अष्टपैलू होते. कथाकथन, नाटक, कविता, संगीत, विनोदीलेख, प्रवासवर्णन, व्यक्तिचित्रण इत्यादी सर्व क्षेत्रात यशस्वी होते.

'व्यक्ती आणि वल्ली' यातील वेगळेगळी व्यक्तिचित्रे त्यांनी फारच सुंदररित्या आपल्या विनोदी लेखन शैलीतून रंगविली आहेत.

पु. लं. चे 'नारायण' हे व्यक्तिचित्र अत्यंत लोकप्रिय असे आहे. सर्वांनाच ते आपलेसे वाटणारे आहे. नारायणासारखी व्यक्ती ही समाजात प्रत्येक घरात असल्यासारखी जाणवत असते. या व्यक्तित्ना सामाजिक कार्याची आवड असते तसेच दुसऱ्याचे काम हे आपलेच आहे असे समजून त्या कार्यात स्वतःला झोकून देण्याची तयारी असते.

नारायण हा देखील असाच. कार्याच्या आधी याची साधी आठवणसुद्धा कुणाला नसते. पण घरात कार्य ठरताना अगदी पंचांगापासून त्याची मदतीला सुरुवात असते. घरात कार्य ठरले की याच्या अंगात जणू संचार झाल्यासारखे होऊन हा मदतीला तयार होतो. त्याला बाजारपेठेची सगळी माहिती असते. त्याप्रमाणे घरातील सगळ्या बायकांना घेऊन हा खरेदी करतो. कापडखरेदी, दागिनेखरेदी, भांडी, छोट्या वस्तू खरेदी या सगळ्याची त्याला माहिती आहे. सर्व कार्याची व्यवस्था कशी चोरव ठेवायची याची सर्व जबाबदारी त्याच्यावरच असल्याप्रमाणे तो कार्य पूर्ण होईपर्यंत वावरत असतो. पण या सगळ्या कामाकडे तो निरपेक्षपणे पाहत असतो. सगळी कामे व कार्य व्यवस्थित पार पाडल्याचे समाधान त्याला असते. पण सगळे कार्य पार पडल्यावर मात्र त्याच्याकडे कोणाचेही लक्ष जात नाही.

पु. लं. च्या व्यक्तिचित्रांमधील दुसरे व्यक्तिचित्र म्हणजे 'चितळेमास्तर'. या व्यक्ती चित्राद्वारे पु.लं.नी पूर्वीचे शिक्षक व त्यांच्या विषयी विद्यार्थ्यांना असणारा आदर याचे वर्णन केले आहे. पूर्वीचे शिक्षक मुलांना शिकविताना स्वतःला विसरून जात.

चितळे मास्तरांचे वर्णन करायचे म्हणजे डाव्या हातात धोतर, खादीचा डगला, डोक्यावर काळी टोपी, नाक आणि मिश्यांची ठेवण अगदी राम गणेश गडकरींसारखी, डाव्या हातात धोतराचा सोगा म्हणून उजव्या हातात पुस्तके नसल्यास उजव्या हाताची तर्जनी उभी सरळ असे. त्यांचा मुख्य विषय इंग्रजी. पण ते मुलांना कोणत्याही तासाला कोणताही विषय शिकवित. तासाची घंटा व वेळापत्रक यांचे गणित कधीही जमत नसे. पण त्यांना शाळेतील सर्व मुलांची नावे पाठ. अधिक 'ढ' मुलांना ते घरी बोलावून फुकट शिकवायचे. संध्याकाळी शाळा संपल्यावर वर्गात मागे पडणाऱ्या मुलांना शिकवित असत. त्यांनी पुस्तकाला म्हणजेच अभ्यासक्रमाला धरून कधीच शिकवले नाही. पण वर्गातील प्रत्येक मुलावर/मुलींवर पोटच्या मुलांप्रमाणे प्रेम केले. मुलांना शिकविताना ते हसत खेळत साभिनय शिकवित. त्यांच्या घरी ते मुलांना शिकवायला बोलवीत तेव्हा देखील मुलांना काहीतरी खाऊ देत असत. त्यांचा लिखाणाच्या बाबतीत एक कटाक्ष कायम होता तो म्हणजे, 'एका ओळीत फक्त आठ शब्द लिहायचे'. हा त्यांचा दंडक होता. नववा शब्द आला तर ते पेपर न वाचता पेपरात भोपळ्याच चित्र काढीत. तसेच त्यांना नाटकाची देखील आवड होती. गॅदरिंगला मुलांकडून नाटक बसवून घेत. त्यांच्या हाताखालची मुलं चांगल्या हुद्द्यावर नोकरीला आहेत, अनेक क्षेत्रात नामवंत झालेली आहेत, पण ती चितळे मास्तरांना विसरत

नाहीत.

समारोप : पु. ल. देशपांडे यांनी रेखाटलेली व्यक्तिचित्रे ही जिवंत असल्यासारखी व आपल्या जवळची आहेत असे वाटते. नारायण हे व्यक्तिचित्र सुध्दा समाजात सतत वावरताना दिसते. निरपेक्षपणे सामाजिक कार्य करताना स्वतःला झोकून देणाऱ्या व्यक्ती या फारच कमी प्रमाणात असतात. हे या दोन्ही व्यक्तिचित्रांमधून स्पष्ट होते.

मराठी (MG-II)

प्रश्नपेढी

शबरी

१. शबरीचे कथानक थोडक्यात लिहा.
२. शबरी कादंबरीतील वातावरण करा.
३. शबरी कादंबरीचे वैशिष्ट्य विशद करा.
४. कादंबरीचा शेवट - तुमचे मत मांडा.
५. शबरी कादंबरीच्या शीर्षकाची चर्चा विशद करा.
६. शबरी कादंबरीमधून लेखिकेची वैशिष्ट्ये विशद करा.
७. टिपा लिहा.

अ) शबरी, ब) अभिराम, क) कादंबरीचे निवेदन, ड) कादंबरीतील पात्र (गौण, प्रमुख),
इ) कादंबरीतील समाज.

विशाखा -

१. मराठी कवितेला 'विशाखा' ने नवी दृष्टी दिली - चर्चा करा.
२. कुसुमाग्रजांकडे असलेली कल्पकता आणि प्रेरकता विशाखाद्वारे स्पष्ट करा.
३. विशाखामधील सामाजिक आशय स्पष्ट करा.
४. विशाखामधील 'प्रेमकविता' यावर चर्चा करा.
५. विशाखा काव्यसंग्रहाचे वैशिष्ट्य स्पष्ट करा.

६. कवितांचे रसग्रहण करा. (पुढे नमुद केलेल्या कविता अभ्यासक्रमात आहेत)

१. दूर मनोऱ्यात	२. हिमलाट	३. स्वप्नांची समाप्ती
५. अहि-नकुल	६. किनाऱ्यावर	९. गोदाकाठचा संधिकाल
१०. स्मृति	१२. आगगाडी व जमीन	१३. क्रांतीचा जयजयकार
१५. जा जरा पूर्वेकडे	१६. तरीही केधवा	१८. कोलंबसाचे गर्वगीत
२०. बळी	२१. लिलाव	२२. पृथ्वीचे प्रेमगीत
२३. गुलाम	२४. सहानुभूती	२५. सात
२६. माळाचे मनोगत	३५. पाचोळा	४०. आश्वासन
४५. निर्माल्य	४८. सैगल	४९. कुतूहल
५६. टिळकांच्या पुतळ्याजवळ		५७. समिधाच सरख्या या.

व्यक्ती आणि वल्ली

१. वक्ती आणि वल्ली या शब्दचित्रांच्या शीर्षकाची चर्चा करा.
२. व्यक्ती आणि वल्लीद्वारे पु. ल. देशपांडे यांच्या लेखनाचे वैशिष्ट्य स्पष्ट करा.

३. व्यक्ती आणि वल्लीमधील व्यक्तिचित्रांचे वैशिष्ट्य विशद करा.
४. व्यक्ती आणि वल्लीमधील व्यक्ती काल्पनिक असूनही वास्तववादी वाटतात - चर्चा करा.
५. खालील व्यक्तिमत्त्वांचे पैलू स्पष्ट करा. (फक्त पुढीलच व्यक्तिचित्रे अभ्यासक्रमात आहेत.)

१) नारायण	२) सरवाराम गटणे	३) नंदा प्रधान
४) भय्या नागपूरकर	५) नाथा कामत	६) परोपकारी गंपू
७) चितळे मास्तर	८) ते चौकोनी कुटुंब	९) हंड्रेड पर्सेंट पेस्तनकाका
१०) अंतू बर्वा		

English G - II Syllabus

- **PROSE :- Textual and Non Textual**

(1) Textual

(a) Answer in brief

(b) Short Notes

(2) Non-textual Comprehension.

- **GRAMMAR :-**

(1) Accuracy of expression

(a) Use of Passive Voice

(b) Use of Indirect Narration

(2) Simple, Complex and Compound Sentence

(3) Anomalous Finites

(4) Finding the word with the require dshade of meaning with the help of treasures.

- **TRANSLATION :-**

English into Marathi/Hindi and Vice-Versa.

- **WRITING :-**

(1) Summary Writing.

(2) Letter Writing :- Formal - Application/Complaint.

(3) Report Writing.

(4) Paragraph Writing.

expansion of ideas,

- **TEXT :-**

‘The Refugee and Other Stories’

edited by A. S. Balakrishnan and A. George

SUBJECT : ENGLISH (ENG-II)

Text - The Refugee and other stories.

Note : All questions are compulsory.

Home Assignment No. 1

Q. 1 Answer in brief (Any two)

-5

(1) What was Jimmy's reply to the warden's advice ?

(2) Why did the mother think that she was unlucky in the 'The Rocking - Horse winner'?

(3) How did the drought affect Gafurs life?

(4) Describe the inside of the doll's house.

Q.2 Write short notes on the following topics (Any two)

-5

(1) Describe the character of Paul's mother.

(2) Sher Singh's journey through the jungle.

(3) Head Master's interview with Smith, Morrison and Montgomery.

(4) Maanjis life in Bombay.

Q. 3 Read the following passage carefully and answer the questions that follow. -6

Students who take their studies seriously do well in their exams and get a had start in life. You will notice that the most of 'those who get into the best services like administrative, foreign, revenue, education, engineering, police and other posts of the bureaucracy were among the toppers in the classes. Others who do equally well or better in professions, like law or medicine, have to make-up by studying and working harder in later life. There are no short cuts to success. The only exception to the rule are those who are born in rich industrial or business houses or inherit large fortunes. They are not many and if you look closely into their lives you will discover, that those who acquire wealth, they have not themselves are seldom fulfilled and happy. Money earned by sweat of one's brow is the only kind of money that gives the sense of achievement and fulfillment.

Q.1 Who are the students doing well in the exam ?

Q.2 List any three posts of the bureaucracy mentioned in this passage.

Q.3 What kind of students get into the best service ?

Q.4 Is it possible to do well in professions like law or medicine ? How ?

Q.5 What advice does the author give you for success ? Do you agree with author ? Give your own reasons.

Home Assignment No. 2

Q. 1 Answer in brief (Any two) -5

- (1) Describe Maanji's life in Rawalpindi before the partition.
- (2) What did the examiner of the poems notice about poems of Smith, Morrison and Montgomery? What did they decide at the end? Why ?
- (3) What do you learn of Sher Singh's father from the story "My brother, My brother". ?
- (4) Explain the change in Jimmy.

Q.2 Write short notes on the following topics. -5

- (1) Character sketch of Gafur.
- (2) Problems that the family faced in "The Rocking horse winner".
- (3) Relate the 'Story of Jimmy Valentine till he met Annabel.
- (4) Describe the lamp in the doll's house.

Q. 3 Read the following passage carefully and answer the questions that follow. -6

Every afternoon, as they were coming from school, the children used to play in the Giant's garden. It was a lovely garden, with soft green grass. Here and there stood beautiful flowers like stars and there were trees which in the spring time burst into delicate blossom of pink and pearl, and in autumn bore rich fruit. The birds sat on the trees and sang so sweetly that, the children used to stop their games in order to listen to them. "How happy we are here!" they cried to each other.

One day the Giant came back to his castle. He had been to visit his friend and had stayed for seven years. When he arrived home, he saw the children playing in the garden. "What are you doing here?" he cried in a gruff voice. "My own garden is own garden. I will allow nobody to play in it but myself". So he built a high wall around it and put up a sign. TRESPASSERS WILL BE PROSECUTED. He was a very selfish Giant.

Questions :

- (1) Why did children used to play in the Giant's garden ?
- (2) What did the birds do in the garden ?
- (3) When did Giant come back?
- (4) When did he build a high wall ? Wny?
- (5) Use the following work in your sentence
(i) Selfish

Home Assignment No. 3

Q. 1 Change the voice (Any four) - 4

- (1) The body cannot perform any of its function.

- (2) Most animals and birds can utter cries.
- (3) Her mother does not understand her.
- (4) History is being made today by us.
- (5) You have been deceived by me.

Q. 2 Change into indirect speech (Any four) - 4

- (1) The Custom Officer said, "I like the old Parsi".
- (2) "Dad!" he shouted "Where are you?"
- (3) Leela said to Kedar, "I am your sister".
- (4) "Keep quiet," she said to him.
- (5) "What a stroke!" he said.

Q. 3 Do as directed (Any four) - 4

- (1) Complete your work before going home (Make compound sentence)
- (2) The peak is too high to climb. (Make complex sentence)
- (3) I am so tired that I cannot walk (Make simple sentence)
- (4) The prince noticed their long faces. He blazed with anger.
(Make simple sentence)
- (5) The people praised their prince. They celebrated his deeds.
(Make compound sentence)

Q. 4 Do as directed (Any four) - 4

- (1) He appeared on the stage. (Convert into simple present tense)
- (2) He wrote poems (Convert into past perfect tense)
- (3) I saw a man without eye (Convert into future perfect tense)
- (4) She will come to my house (Convert in to present perfect)
- (5) Smita was collecting stumps. (Convert into Future continuous tense)

Home Assignment No. 4

Q.1 Translate the following passage into Marathi or Hindi. - 4

Five decades have passed and still I am lying here. Most of the days nobody is there to listen to me. The accumulated dust on me is dusted twice or thrice a year and am hoisted as a formality. I still see communal riots.

Q. 2 Do as directed (Any four) - 4

- 1) The old man was too weak to stand (Remove 'too')
- 2) The maid wipes the table (begin your sentence with 'The table.....')
- 3) Mala is lazier than anyone else (Change the degree)
- 4) What a bad luck it is ! (Make it assertive)

5) They are very pretty leave (Make it exclamatory)

Q.3 Rewrite the sentence according to instructions (Any four) - 4

- 1) He failed in the examination (Make negative)
- 2) She is singer and she is composer too. (Use 'as well as')
- 3) It is difficult to kill medusa (Make negative)
- 4) No other baller in the eleven is so good as Raju (Change the degree)
- 5) _____ poems he has written are all of great excellence.
(A few/Few/the few, Fill in the blank with proper word)

Q. 4 Do as directed (Any four) - 4

- 1) Ram is clever shyam is clever too (Use 'Not only but also')
- 2) Iron is the most useful of all metals (Add a question tag)
- 3) We are unable to produce good toys (Use 'can')
- 4) She is my sister manisha said gopal. (Punctuate the sentence)
- 5) It is very hot (Convert it is to exclamatory sentence)

Home Assignment No. 5

Q.1 Read the following passage carefully and write down the summary of one third in length. Suggest suitable title. - 4

The cinema is one of the most popular means of entertainment. Every small town has at least one cinema theatre. On Sundays and holidays you can see long queues of film fans before the booking window of the city theatres. You constantly hear film songs, you see the attractive promos of films on television. The huge boarding displaying your favourite stars stare at you every crossroads. There are weeklies and monthlies exclusively devoted to films.

The popularity of the cinema can be easily explained. It appeals to the eye and the ear and delights the spectators without demanding any contributory, participation.

Q. 2 Write a letter to newspaper complaining about the nuisance caused by beggars in your city. - 4

OR

Write a complaint to the commissioner of police about the nuisance of loud speakers.

Q. 3 Write a paragraph in about 10-15 lines in any one of the following. - 4

- 1) My first interview
- 2) 'Books are our friends'

3) Environment pollution is a cause of concern.

Q. 4 Write a report on the following topics (any one) - 4

- 1) Write a report on about 20 lines on the opening ceremony of new hospital.
- 2) Write a report on the fire in one of the apartments opposite you.

Agricultural Geography (GG-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Describe the scope of agriculture Geography.
2. Give the information of mode of Irrigation.
3. Bring out the benefits of 'Mix farming'.
4. Explain the problems of 'Plantation agriculture'.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain the importance factor of agriculture view in Indian economic.
2. Describe the Economic factors affecting agriculture.
3. Write the detail information of shifting cultivation.
4. Explain the situation for the plantation of 'Rice'.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Nature of Agricultural Geography.
2. Social factors affecting Agriculture.
3. Wheat - world distribution.
4. The Future of Indian Agriculture.

Q. 4 Discuss solution on the problems of Indian agriculture with examples.

Q. 5 Describe the physical factors affecting agriculture.

Social problems in India (SG-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Write any two reactions about social problem.
2. What do you mean by poverty ?
3. What do you mean by desertion and separation?
4. Write causes of drug addiction.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Which are the factors responsible for migration ?
2. Write causes of unemployment among the educated.
3. Explain causes of prostitution.

4. Write causes of juvenile delinquency.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Problems of the aged
2. Types of punishment.
3. Causes of problem of child labour.
4. Preventive measures against corruption.

Q. 4 Explain views on the origin of social problems.

Q. 5 State changes in the caste system and present nature of caste system.

Local Self Government in India (PG-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Explain the meaning, definition and characteristic of Local Self Government.
2. State the merits and demerits of Balwantrao Mehta Committee.
3. State the functions and powers of Grampanchayat.
4. Write the functions of the Chief Executive.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain the importance of Local Self Government.
2. Make a short notes on - "Vasantrao Naik Committee".
3. Discuss the recommendations of Ashok Mehta Committee.
4. State the main provisions of 74th Constitutional Amendment.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. The income sources of Grampanchayat.
2. Block Development Officer. (B.D.O.)
3. The powers and functions of Zilla Parishad.
4. Cantonment Board.

Q. 4 Discuss the various kinds of control over the Local Self Government institutions.

Q. 5 Discuss the demerits of Local Self Government and suggest the measures for improvement.

Banking (EG-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Define : Bank.
2. State the features of group banking system.
3. What is meant by telegraphic transfer?
4. What is meant by credit control?

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines each.

1. State the objectives of banks nationalisation.
2. What is meant by agricultural banks?
3. State the features of branch banking system.
4. State the importance of public sector banks.

Q. 3 Write short-notes (any two)

1. Importance of money lenders.
2. Features of co-operative banks.
3. Importance of balance sheet.
4. Features of developed money-market.

Q. 4 State the merits and demerits of unit banking system.

Q. 5 Explain the institutional types of bank customers.

History of Modern World (HG-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Why did Renaissance take place in Italy first?
2. Write political consequences of Industrial Revolution .
3. What was 'Zolverein'?
4. Describe the first stage of Russian Revolution (March Revolution)

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Write the consequences of 'French Revolution'.
2. Explain the structure of League of Nations.
3. Write the causes of the rise of African nationalism.
4. What is 'Cold War'? What were its causes? (Write any three)

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Causes of American Revolution. (Any 4)
2. Architects of Italian Unification. (Any 3)
3. Consequences of First World War.
4. Causes of Second World War (Any 4)

Q. 4 Explain in brief the causes of Russian Revolution

Q. 5 Explain the success and failure of U.N.O.

Geography Settlement Geography (GS-1)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines.

1. Write the objectives of the study of settlement Geography.
2. Write the characteristics of nucleated settlement.
3. Write the characteristics of Indian cities.
4. Write the importance of 'Pune City'.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain the scope of settlement Geography.
2. Give information about pattern's of urban settlement.
3. Give the information of physical factor affecting dispersed.
4. Give the detail information about kolketta city.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Evolution of Rural Settlement.
2. Function of Rural Settlement.
3. Function of urban settlement.
4. Rectangular Rural settlement.

Q. 4 Explain the factors that contribute to nucleation of the settlement.

Q. 5 Write detail information of building material used in rural settlement.

Resources And Environment (GS-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines.

1. Write about the direct advantage of forest.
2. Write importance of mineral oil.
3. Explain the effect of Acid rain.
4. Write measures of minimization of noise pollution.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain the environmental effects of deforestation.
2. Explain the effects of exhaustable energy resources on environment.
3. Explain the importance of wind energy.
4. Write causes of air pollution.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Advantage of coal.
2. Nature of Environmental science.
3. Effects of water pollution.
4. Requirement of pollution studies.

Q. 4 Define the term resources and write the information factor affects the Utilization of resources.

Q. 5 Explain the effects of increasing population on the economic development of region.

Sociology Sociological Thinkers (SS-1)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Write characteristics of social thoughts.
2. State features of positivism according to Comte.
3. Write Spencer's characteristics of industrial society.
4. State dysfunctions of bureaucracy stated by Weber.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain Marx's historical materialism.
2. Explain Durkheim's types of suicide.
3. Write Pareto's types of non-logical action.
4. Explain Sorokin's types of social interaction.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Spencer's organic theory of society.
2. Durkheim's theory of division of labour.
3. Cooley's views on social process.
4. Sorokin's thoughts about revolution.

Q. 4 Explain Comte's thoughts on classification of sciences.

Q. 5 Discuss Pareto's theory of circulation of elites.

Rural and Urban Sociology (SS-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Explain the nature of rural society in Buddhist, Jain and Maurya period.
2. What do you mean by 'Urbanism'?
3. Write four regional urban patterns delineated by Berry and Prakasa Rao.
4. Explain nature of urban religion.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain Ravenstein's law of migration.
2. Write class structure in rural society.

3. Write drawbacks in community development programme.
4. Write effects of unemployment.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Changes in caste system.
2. Folk religion.
3. Rural small-scale and cottage industries.
4. Nature of urban marriage.

Q. 4 Prepare a note on 'Balutedari'.

Q. 5 Define town planning. Explain main principles of town planning.

Political Science Indian Government and Politics (PS-1)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Explain the concept of 'Sovereign State' of preamble of Indian Constitution.
2. State the Fundamental Duties in Indian Constitution.
3. Make a short note on 'Election Commission'.
4. State the functions of Civil Services.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain the characteristics of Indian Constitution.
2. "Indian federal state is tilted towards center". Discuss.
3. Discuss the 73rd amendment of Indian constitution.
4. Discuss the factors influencing Indian Politics after 1977.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. The functions of President.
2. The law making process in Indian Parliament.
3. The points made in favour and against Hindi and English as a National Language.
4. The problems faced by Panchayat Raj Government.

Q. 4 Explain the Fundamental Rights in Indian Constitution.

Q. 5 Make a note on "Caste and Politics in India".

Indian Political Thinkers (PS-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. State the Economical thought of Raja Rammohan Ray.

2. State the causes of poverty in India according to Justice Ranade.
3. Explain the role of Lokmanya Tilak about Social Reforms.
4. State Mahatma Gandhi's thoughts on Education.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Explain the 'Four-fold Programme' of Lokmanya Tilak.
2. Explain the Economical thoughts of Mahatma Gandhi.
3. Write a note on - "Dr. Ambedkar's views on Democracy".
4. State Dr. Lohia's views on Liberty.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Lokmanya Tilak - Father of Indian dissatisfaction.
2. Mahatma Gandhi's concept of "Satyagrah".
3. Dr. Ambedkar's views on 'Untouchability'.
4. Dr. Lohia's views on 'Socialism'.

Q. 4 Explain the Political thoughts of Raja Rammohan Roy.

Q. 5 Discuss the social thoughts of Justice Ranade.

Economics

Micro Economics (ES-1)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Define : Economics.
2. What is meant by plant ?
3. What is meant by marginal revenue?
4. Which are the three motives of demand for money?

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. What is the criticism on utility analysis ?
2. State the factors deciding elasticity of demand.
3. What is meant by price-line?
4. State the types of monopoly.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Characteristics of Oligopoly.
2. Characteristics of labour.
3. Innovation theory of profit.
4. Limitations of price mechanism.

:Q. 4 What is meant by perfect competition ? State the characteristics of perfect competition.

Q. 5 Explain the theory of marginal productivity of distribution.

Economics of Development (ES-2)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. What is meant by economic development.
2. What is meant by human capital ?
3. What is meant by labour intensive technique of production?
4. What is meant by social overhead capital?

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Classify the objectives of economic development.
2. Which factors do effect demand for capital ?
3. State the reasons for low savings.
4. Explain the limitations of foreign aids.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Characteristics of less developed economy.
2. Non economic factors of development.
3. Importance of technology.
4. Motives of innovater.

Q. 4 State the importance of capital formation.

Q. 5 Explain the role of Government in economic development.

Ancient India (Till 1200) (HS-1)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Write about the importance Of of Numasmatics in study of ancient Indian history.
2. Write the characterstics of “The Great Bath” in Indus Valley Civilization.
3. Give causes of decline of Mouryan Empire (any 2)
4. Write the consequences of Islamic invasions on India.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Give information of social and religious life in Harappan/Indus Civilization.
2. Write in brief about Vedic Samhitas (Lesson No. 3)
3. Give information of social, religious and cultural life during Satvahana period.
4. State the contribution of ‘Vakatakas’ to ancient Indian history.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Prehistoric period.
2. Four Ashrama's of the Aryans.
3. Trade and Commerce during 6th century B.C.
4. Pal Dynasty.

Q. 4 What is History ? Give information of literary sources of History.

Q. 5 Write about Samrat Ashoka.

History of Marathas (1630 to 1818)

Q. 1 Answer the following questions in 8 to 10 lines each.

1. Give the reasons of Shivaji's first sake of Surat.
2. Write the importance of Battle of Khed.
3. Give information of Bharbhai Conspiracy.
4. Write a short note on Maratha Navy.

Q. 2 Answer the following questions in 25 to 30 lines (Any two)

1. Give information of Jawali Episode.
2. Give information of expedition of Shahistakhan.
3. Describe the expedition of Mirzaraja Jaisingh and give terms of Treaty of Purandar.
4. Give information of Third Anglo-Maratha War.

Q. 3 Write short notes. (Any two)

1. Council of Eight Ministers of Shivaji. (Ashtapradhan Mandal)
2. Background and Corronation of Chhatrapati Sambhaji.
3. Causes and Maratha's failur Battle of 'Panipat'.
4. Education During Maratha Period.

Q. 4 Give an account of literary sources of Maratha history.

Q. 5 Give the causes of decline of Maratha power.